

nime alienum fuisse a sanctitate Christi Domini, fristulam fuisse. Nec enim Paulus dixit simpliciter (2. Thess. 4): *Ut non contristemini, sed adiunxit: Sicut et ceteri, qui spem non habent.* Cum vero Salomon (Prov. 12) ait: *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit, loquatur, ait Tyrannus, de tristitia deiciente eum a virtute: et cum tandem asserit (Prov. 28): Iustus, quasi leo confidens, absque terrore erit.* Glossa censet id dixisse, non ut damnet rationabilem timorem, sed ut confidentiam iusti exprimat.

Sed iam ad angelum, quem d. Lucas Christum in hac afflictione existentem confortasse commemorat, sermonem convertamus. Et quidem in primis circa questionem illam, quisnam ille fuerit, tametsi nonnulli putaverint Michaelen fuisse, in re tamen omnino incerta videtur eligendum, quod rationi consentaneum magis videtur. Est tamen cum ea magis coniunctum, Gabrielem fuisse, ut ait Origenes, quia praefiguratum Gabriel fortitudo interpretatur, quae ad confortandum idonea est, praeterea etiam quod secundum Ambrosium (in Luc. 22. cap. 1), idem valet Gabriel, quod vir Deus, et ideo ad Deum virum factum illi congrueret, verisimile sane id illi videtur, tum quod sicut Gabriel Virginem turbatam in sermone eius, ut testatur d. Lucas, confortavit, et corroboravit, dicens (Luc. cap. 1): *Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Deum;* ita sane Filium eius in horto paventem ad eructantem cum hoste incendiam pugnam animavit; tum quia nullis procuratoris, cui credite sunt illis scripturae, intercedentibus demeritis, cepta per ipsum causa minime ab eo aufertur, sed permittitur ad finem usque illam perducere. Gabrielem autem fuisse, qui primum Danieli Christi adventum revelavit, et qui futuras hebdomadas usque ad mortem Salvatoris praedixit, nemo est, qui ambigat. Congruerat ergo, ut ad eundem Christi iam iam moribundum confortatio pertineret. Est tamen animadversione dignum, quod ubi vulgata nostra verba, *apparuit ei angelus confortans eum*, Syriaca translatio legit, *confirmans eum*, et Theophylactus translinit, *glorificans eum*, hoc est, *Exaltans illum propter futurum passionis fructum, et superventuram resurrectionis gloriam, quae iam quasi prae foribus aderat.* Favel huic expositioni alia Septuaginta interpretum, cuius bis Epiphanius meminit, semel in haeresi sexagesima nona Ariomanitarum, et iterum in Anchorata, ubi adducens illud Deuteron. *Adorent ipsum omnes filii Dei*, legit, et *confortent ipsum omnes angeli Dei;* et explicans quomodo angeli confortent, subdit: *Non ut dent robur ipsi angeli, nec enim indigebat angelorum confortatione, sed confortant ipsum, hoc est confitendo proprium ipsius robur ipsi attribuant; et infra: Quapropter admiratione ductus angelus dicebat ad ipsum glorificans et benedicens proprium Dominum in studio consistentem, tua est adoratio, tuum est dominium, tua est potentia, tua est fortitudo, ut impletur id quod a Moysse scriptum est: Confortent ipsum omnes angeli Dei; haec Epiphanius. Cuius expositionem licet non inficiari, immo egregiam et ingeniosam putem; divus tamen Hieronymus (lib. 23. Peta.), Chry-*

*sostomus (hom. 83. in Matth.), et Gregorius (ho. 8. in Eze.), alia via mihi non ingrata incedunt. Existimant enim angelum confortasse, et consolatum fuisse desolatam partem inferiorem animae Christi, ut non immerito dicere esset illud Zachariae: *Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba consolatoria.* Idque sane praefiguratum videtur primo in Iomtha, Davidem dulcissimis verbis consolante: *Surrexit, ait sacer textus (2. Reg. 32), Iomthas filius Saul, et abiit ad Davidem in silvam, et confortavit manus eius in Deo, diciturque ei, Ne timeas. Admiratum etiam id secundo agnosco in Dauele ab angelo confortato: sic enim ipse ait (Dan. 10): Rursus ergo tetigit me quasi visio hominis, et confortavit me, et dixit: Noli timere Daniel vir desideriorum; pax tibi, confortare, et esto robustus: cumque loqueretur mecum, concubui, et dixit: Loquere Domine mi, quia confortasti me. Tertio huius imaginem reperio apud Zachariam dicentem (cap. 2): *Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnam stantem coram angelo Domini, et salan stabat a dextris eius, ut adversaretur ei. Et dixit Dominus ad salan: increpet Dominus in te salan, etc. Numquid non iste torris est erutus de igne? Et Iesus erat indutus vestibus sordidis, et stabat ante faciem angeli. Sacerdos iste magnum Christum Dominum praefigurabat, cui Pater praedixerat (Ps. 109): Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech; et sicut ibi Iesus filius Iosedech orabat pro libertate populi obtinenda, id enim praesertim verbum, stare, iuxta illud (Psal. 133): *Qui stas in dono Domini, in notis extollit manus vestras in sancta;* ita summus Sacerdos Iesus orabat in horto pro libertate generis humani, quod in suam servitute diabolus redegerat, direxitque orationem ad beatissimam Trinitatem: ut enim adnotavit Glossa, propterea ter oravit, quia ad tres personas orabat; vestibus autem sordidis indutum orasse dicit, quia vel ut ait Chrysostomus (hom. 5. ex var. loc. in Matth.), carnem assumpsit ex genere peccatorum; vel ut putat d. Gregorius (lib. 20. moral. cap. 2), quia venit in similitudinem carnis peccati; vel ut probabilis forte testatur Ambrosius (ser. 5. in Psal. 18), Origenes (hom. 19. in Luc.), et Eusebius (lib. 4. de demonstr. Evang. cap. ult.), quia sordida peccata nostra delenda suscepit, et pro eis dolore et ignominia graviter affectus erat. Dicit tandem Zacharias, salan a dextris eius extitisse, sed minime praevaluisse, quin potius a Christo Domino fugatum esse, non sensus ac leonem, qui olesio sibi igne fugari solet: id enim sibi voluit verba illa: *Non iste torris est erutus ab igne?* Verba autem, quibus angelus Christum confortans usus fuerit, licet incerta sint, nemo enim Evagelistarum illa expressit, tamen d. Anselmus iudicat illum dicentem: *Constans esto Domine, modo genus humanum debes redimere.* Theophylactus refert dixisse: *Dominus fortitudo: tu enim praevaluisti contra mortem, et contra infernum, et liberasti genus humanum.* Ego non incongrue putaverim verba illa loqui profutisse: *Eccc docuisti multos, et manus lassas roborasti,****

vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua tremantia confortasti. Vel illud Isaiae (c. 51): *Consurge, conurge, induere fortitudinem brachium Domini: nunquid tu non percussisti superbum, et vulnerasti draconem? nunquid non tu siccasti mare aquam abyssi vehementis? Quis tu, ut timeas ab homine mortali? vel certe illud, quod olim angelus Eliae dixit (3. Reg. 19): *Surgi, bibe domine calicem passionis, grandis enim tibi restat via.* Revoca in memoriam illud Isaiae: *Si poverit pro peccato animam suam, videbit semen longaevis, et voluntas Domini in manu eius; et illud: Pro eo, quod laboravit anima eius, videbit, et saturabitur.* Memento Domine te dixisse (Ioan. 3): *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis;* et Petrum te a morte sustinenda revocantem acriter increpasse (Matth. 16): *Vade post me satana, scandalum mihi es, quia non sapis ea, quae Dei sunt, sed ea quae hominum.* Affirmasti insuper (Luc. 12): *Baptismo habeo baptizari, scilicet sanguinis in cruce profuso, et quando coarctat, donec veniat.* Unde si nunc mortem sustinere recusaveris, omnia haec facte et simulate dicta nemo non iudicabit. Bibe ergo Domine calicem hunc; non quia princeps huius mundi habeat in te quiddam, sed ut cognoscat mundus, quia diligis Patrem; et sicut mandatum dedit tibi Pater, sic facis. Si tu non liberis, sane supposito Patris decreto omnes in aeterna gehennae damnatione bibent; quod si praebibas, aeternum illum et amarum edicem, temporaneum, et momentaneum reddes; et non solum tolerabilem, sed dulcem etiam et amabilem. Ac tandem nisi tu liberis, nec fies sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, nec accipies omnia potestatem in coelo, et in terra, nec de Sion exibit lex, nec verbum Domini de Hierusalem, nec conteres caput serpentis, nec in coelum coronandus ascendes, neque Spiritum paraclitum ad nos mites. Alii tandem pie meditantur recitasse ei illud (Psal. 19): *Exaudivit te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob.* Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tueatur te. *Memor sit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat.* Tribuat tibi secundum cor tuum. His sane, vel similibus, vero simile est angelum Christum confortasse. Nec mirandum, ut quem secundum naturam humanam paulo minus ab angelis minuerat Deus, eundem per angelum confortari intueatur: maxime quod si Christus ab angelo malo in deserto tentari se permisit, nihil mirandum, quod a bono confortari non rennerit: egere enim consolatore, et consolationem accipere poena est nostrorum peccatorum, quam propter nos sustinere Christus non recusavit. Id tamen non modicum difficultatem ingerit, qui fieri possit, ut si angelus confortaverit, et consolatus fuerit Christum Dominum, continuo ingens agonia, et vehementis tristitia, alioquin mitiganda, animum eius adeo afferret, ut sanguinem sudare compelleret. Huic difficultati in hunc modum faciendum satis opinor, quod angelus in tantum Christum Dominum confortavit, in quantum praedicta illa motiva et ante oculos*

proponens, movit illum, ut ferventissimos obedientiae actus erga sustinendam mortem; parti sensitivae alias valde molestatam eliceret; haec autem inferioris portio oppressio non poterat illi non ingeniem inferre molestiam. Vel aliter dicamus cum Beda (sup. cap. 22. Luc.), id quod non ingenio satis in hunc locum adnotavit, dicens: *Confortatus est, sed tali confortatione, quae dolorem non minuit, sed magis auxit: confortatus enim est ex fructus magnitudine, non subtracta doloris amaritudine.*

HOMILIA V.

De sanguineo sudore Christi Domini orantis in horto, in illa verba: Factus in agonia prolixius orabat; et factus est sudor eius, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.

Aequam de sanguineo Christi sudore sermonem institutum, operae pretium duxi de agonia, quae illius causa extitit, nonnihil prius disserere. Non desunt graves Doctores pie sane rem perpendentes, qui affirmant, agoniam hoc loco non significare certamen, aut luctum in parte superiore, et inferiorem animae Christi; tum quia non absolute illud, quod naturaliter desiderabat, postulavit; sed si fieri posset, et si Deus Pater vellet. Secundo, quia etiam caro in Christo divinam voluntatem praeposuit desiderio suo, illam prae hoc fieri deprecans, cum diceret (ibid.): *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Unde quavis permitti putaverit Christum Dominum non obtinuisse in hac oratione quod postulavit; fallitur tamen: tum quia ipse non absolute mortem deprecatus est, sed absolute precatum est, ut fieri Dei voluntas: quod cum factum sit, etiam in hac oratione exauditus est: nec enim si audiendus non fuisset, praedixisset ipse in suscitatione Lazari (Ioan. 11): *Ego sciebam, quia semper me audis.* Unde concludunt, Interpretem latinum agoniam vocasse horrorem illum, et afflictionem, quae solent homines corripere urgente gravi vitae discrimine. Verum alii, quibus magis consentio, interpretantur hanc agoniam fuisse luctum, et certamen carnis Christi cum spiritu. His sunt Cyrillus (lib. 4. Ioan. in cap. 5), Damascenus (lib. 3. Orthod. fd. cap. 20), et Gregorius, quem ad id refert, et sequitur d. Bonaventura (sup. cap. 12. Luc.), et Lycanus (in Luc.) dicens: *Erat ista agonia reluctatio sensualitatis merito horrentis, et rationis ipsam acceptantis; quia virtute divina quaelibet pars permittitur agere, et pati, quod erat sibi proprium; haec ille.* Unde putaverim agoniam hanc collationem quandam fuisse sensus, et naturae Christi delicatissimae, exhortentis mortem cum ratione superiori ad Dei gloriam, et humani generis salutem, mortem acceptantem, et de illa triumphantem. Duo enim amores in Christi corde inter se invicem pugnant. Amor enim sensus naturae, ac vitae propriae

mori detrabant; amor vero charitatis, et gloriae Dei, et salutis nostrae mortem sponte, et avide amplebatur. Et ideo repugnabat alteri amori, illumque in remissione vincebat. Atque haec fuit plane agonia Christi, cui etiam favel, quod licet Ambrosius (*in suo dict.*) dicat: *Agoniae esse extremam conturbationis speciem*, quam Latini trepidationem vocant; verius tamen alii putant agoniam dici ab agone, qui luca est, sive certamen, vel campus, ubi contenditur de palma. Unde locus est Romae iuxta Tiberim, qui Circus Flaminius dicitur, et Agon appellatus fuit, eo quod locus certaminis esset. Ad id etiam alludere videtur d. Paulus dicens (2. Cor. 9): *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. Indeque crediderim Agoniam dicta apud Romanos fuisse ludus, qui exhibebantur ad voluptatem populi, ubi pro praemio decerbatur, et inde tractum est agonizare, vel luctari: ex quo illud (*Eccles. 4*): *Pro iustitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro iustitia*. Tractum etiam est inde nomen agonothetae pro his, qui praemium certantibus proponunt: ac tandem inde agonia, sive pugna, vel concertatio duorum contrariorum. Quidquid tamen sit de qualitate agoniae, quam tunc passus est Christus, ex vehementia tamen illius factus est, ait d. Lucas, *sudor eius sicut guttae sanguinis decurrerunt in terram*.

In cuius loci illustratione illud primo loco adnotandum occurrit, quod licet Bathymius (*in Mat. c. 24*), et Theophylactus (*in Lucam cap. 22*), existimaverint Evangelistam hoc loco locutum fuisse per similitudinem, et hyperbolem, dum aequum sudorem sanguineum vocavit, utem usitato loquendi modo, quo dici solet, qui amare plorat, sanguinis lacrymas flere; veritas tamen catholica habet verum et propria sanguinem sudasse; idque a primordiis Ecclesiae ita creditum esse tradunt Iustinus martyr (*diat. con. Tryp.*) et lib. 4. *contra haeres. c. 32*), Athanasius (*lib. 6. de beatitud. Fili Dei*), Epiphanius (*in Anchorat.*), Augustinus (*lib. 6. de consens. Evang. c. 5*), Hieronymus (*lib. 14. de Tradit. Hebraeis*), Irenaeus (*l. 4. con. haeres. c. 32. et c. 69*), Dionysius (*c. 4. de cael. hier.*), Ammonius Alexandrinus (*in harmonia Evang.*). Nec quidquam in contrarium movere debet, quod Lucas non dixerit Christum Dominum sudasse sanguinem, sed sudorem eius fuisse sicut sanguinis guttas, id est concretum in similitudinem guttarum sanguinis: nam revera si intendisset d. Lucas similitudinem tantum significare, dixisset potius sicut guttae aquae, cum humani sudoris guttae similes magis sint guttis aquae, quam sanguinis. Praeterea illa particula, sicut, non semper similitudinem significat, sed interdum rem ipsam secundum rei veritatem, ut (*Ioannis 1*): *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi ungenti a Patre*. Secundo observandum occurrit, plerosque recentiores cum cardinali Caetano quibusdam apparentibus, sed minime nervosis rationibus dinctos sibi persuasisse, Christum Dominum naturaliter, atque adeo absque speciali miraculo sanguinem sudasse ex vi internae affectionis, et agoniae, quod probari potest: nam

in primis Aristoteles (*lib. de hist. animal.*) ait: *Si multum sanguinis effluit, anima deficit; si nimium, vita interit; si sanguis inmodice humescit, morbus infestat; sic enim in speciem sanie diluitur, et adeo scerescit, ut cum nonnulli sudore eructo exsudarint; et (*lib. de partibus animalium*): lam, inquit, nonnullis accidit, ut eruentum quoddam excrementum sudarent propter vitium corporis habitum, scilicet, cum corpus laxum fluxumque esset, sanguisque praeruditato humesceret, imbecillitate calor, qui exiguis venis inclusus concoquere non possit; haec Aristot. Albertus Magnus ait, sudorem sanguineum provenire posse ex abundantia sanguinis, vel ex eius aqnositate, et Galenus (*lib. de de utiliss. relaxation.*) scribit, quod quando pori sunt nimis dilatati, sudant sanguinem. Subscribit eisdem Caelius Rhodiginus (*lib. 5. lect. antiq. c. 2*). Divus etiam Augustinus (*lib. 14. de civit. Dei c. 24. post med.*) ait: *Ipsae sunt expertae, sudare hominem sudore cum vellet*: quem locum exponens Ludovicus Vives scribit, quod compresso spiritu, et stragulis operatus sudabat, cum volebat; et medicis scribitur accidere, ut ieti a serpente, cuius nomen a fluxu sanguinis dicitur Haemorrhoids, sanguinem sudent. Saepe item contigit, ut experientia compertum est, deficiente semine in viro, loco illius exeat sanguinem, et in femina deficiente lacte succedere sanguinem. Quibus omnibus consonat illud (*Proo. 39*): *Qui vehementer emungit, elicit sanguinem*. Immo gravissimi Doctores testantur, quod cum femina quaedam defunctam virum intense defleat, et deficeret lacrymae, sanguinis guttas per oculos emisit. Duplex tandem ratio eidem sententiae epitulari videtur. Prima, quia si ille sanguis miraculose fuisset emissus, non fuisset signum certum, et evidens maximi agoris, et tristitiae interioris, quae animam Christi premebat, quia per miraculum etiam poterat cum minima afflictione, immo et sine illa emitti. Secunda, quia sicut naturale est, cum quibusdam ignominiam pallitur, faciem eius rubore suffundit, sanguine ad anteriores partes defluente; ita etiam naturale est, ex vehementi inevitabili ignominiae apprehensione eandem ruboris perpeti passionem. Cum ergo Christi summa quae pollebat mentis vivacitate futuras ignominias, et praecipue omnimodam sui corporis nuditatem coram universo populo apprehenderet, tanto rubore, et verecundia affectus fuit, ut sanguis per poros extra deflueret, et non solum in faciem, sed per totum corpus diffunderetur, quia totum nudandum erat, et ideo natura ruboris veste illud opere sollicite curavit.*

Verum tametsi haec quaedam praeserferre videantur veritatis speciem, ab ea tamen longe abesse puto. Primo, quia est expresse contra d. Hilarium (10. de Trin.), ubi ait: *Sudorem vero neno infirmitati audebit deputare, quia dum et contra naturam est sudare sanguinem, neque infirmitas est, quod potestas non secundum naturae consuetudinem gessit*. Similia verba Beda habet (*in Lucam*), et alii multi Patres. Secundo, quia licet male affecti, seu morbo aliquo laborantes sudorem atque rubrum

emiserint, ut testatur Aristoteles (*lib. 3. de hist. animal.*); inauditum tamen est quempiam ob pavorem mortis verum sanguinem sudasse, sed ut plurimum una nocte incantasse, et imminenti sequenti die mortis supplicium. Quod si, ut moderni quidam tradunt, verum est, se vidisse quendam audita mortis sententia continuo sanguinem sudasse, vel sanguis non erat ille, sed aquosus sudor aliquantulum emanatus; vel si verus sanguis erat, fuit in modicissima quantitate; Christi tamen sanguis in terram decurrens copiosissimus fuit. Tertio, quia timor et pavor, quibus tunc anima Christi graviter augebatur, non emittunt sanguinem furas, sed potius ad cor attrahunt, providente natura, postiori membro in huiusmodi pressura constituto subveniri. Cum ergo videamus, quod tempore, quo natura sanguinem retrahit, foras illum per sudorem expulerit, manifestum est id opus fuisse supra naturam, et non absque stupendo miraculo, ut verbis Iansenii utar. Nec invid responderi, amorem visisse timorem, et cor inflammasse, et impedisse praedictum timoris effectum; nam licet verum sit, amorem Christi praevaluisse, quantum ad conformationem enim voluntate Patris secundum portionem superiorum; inferiorum tamen propria pati permisi. Unde cum timor sanguinem gelare soleat, ut observavit Incongnus in illa verba: *Passioni firmamentum eius formidinem*, aperte efficitur, emanationem illius miraculosam fuisse, non naturalem. Quarto, quia licet quaedam darentur, ut naturaliter fieri possit, quaequam subtilem aliquam sanguinem per poros emittere per modum sudoris, nequam tamen absque miraculo fieri potest, ut quis emitteret per praedictos poros crassas guttas, et crassiori sanguine concretas, cuiusmodi fuerunt, quas Christus Dominus emisit decurrerunt in terram: ubi enim nostra vulgata habet, *Guttae sanguinis*, Graecus interpretos legit *grami sanguinis*: quam lectionem sequitur Euthymius. Alii verunt cum Irenaeo, globos sanguinis. Cum ergo sudare crassos, et congelatos globos sanguinis, super vim et facultatem naturae sit, eo quod per exiguos poros non nisi tenuissimus liquor naturaliter effluere possit, aperte efficitur sanguinem illum sudorem tametsi quod substantiam naturalem, quoad modum emissionis supernaturalem fuisse. Unde Nicolaus de Lyra (*sup. c. 22. Luc.*) ait: *Supernaturaliter factum est, ut sanguis pro sudore exiret*. Ac tandem, quia emanatio sudoris vel proveniebat in Christo ex sanguine indigesto, et impuro, vel ex abundantia sanguinis, aut alia simili corporis intemperie; et hoc non: quia Christo inerat temperatissima complexio, et in potu et cibo sobrietas summa; vel proveniebat ex vi summae tristitiae, et agoris; et sic naturaliter non poterat sanguis per sudorem emanare, cum natura tunc potius sanguinem retineat ad fovendum cor afflicto, unde tantum abesse illam emissionem sanguinis, si fuit miraculosa, non fuisse indicium tristitiae Christi Domini, ut potius sit argumentum, illam nulla consolatione fuisse permittam; nam foras erumpente sanguine, qui ad fovendum et consolandum cor infus naturaliter permanere

re debuerat, naturali illo solamine priyatam possit. Unde, quamvis per naturam evenire possit alicui, sanguinem sudorem emittere, ut praecitati Philosophi testantur, id tamen nequam concedunt, nisi in male se habentibus; Christus autem Dominus recte valebat, atque ideo in illo non poterat naturaliter esse illa sanguinei sudoris emanatio. Illud autem, quod de rubore verecundiae ex aliorum sententia obiectum, etsi ames demulcat, veritate tamen caret. Nam rubor ex verecundia solum erumpere consuevit ad partes discooperatas, non ad latentes; quae quia absconditae sunt, verecundiam, aut confusionem pati non possunt. Cum ergo sanguis in Christo Domino per totum corpus effluerit, et non solum per faciem, quae est propria sedes ruboris verecundiae, manifeste efficitur, sanguinem illum sudorem, ad propensionem verecundiae, quae vere fuit in Christo, ut per Davidem ipse praedixit: *Et verecundia mea contra me est, minime referri posse.*

Sed iam de hoc mirifico sudore, quod Dominum dignabatur impertiri, subiciamus. Et quidem in primis id mirabile est, quod primus Adam de terra terrenus, et imbecillus solo sudore vultus sui tubetur vespici pae suo (*Genes. 3*): *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*; noster autem, Secundus Adam de caelo caelestis, qui peccatum suo novit, ut omnium peccata deleret, non solum vultu suo, sed toto corpore sanguineum sudorem emittit. Sacerdotes olim apud Aethiolum, cum ingrederentur portas atrii interioris, et ministrarent, praecipiebant Dominum, ut non accingerentur ita stricte, ac violenter, et fortiter, ut sudarent: *Et non accingerentur*, ait (*Ezech. 44*), *in sudore*. At noster Iesus summus Sacerdos, et Pontifex in interiori atrio suae orationis, et ad portas futurae passionis deveniens, ita stricte, ita fortiter, et valide se accinxit, ut solo corpore copiose, non quocumque sudore, sed sanguine, non una parte corporis, sed toto corpore anxius, et quasi vino amoris incalescere desudaverit: *Contribum est cor meum in medio mei*, ait Hierem. (*c. 23*), *contermerunt ossa mea: factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus a vino a facie Domini, etc.* Arbitror Iacob, cum proximus morti erat, et filios vocans dixit (*Genes. 49*): *Congregamini, ut audiverint vobis quae ventura sunt vobis in diebus novissimis*, eruentum hunc Christi sudorem praesignasse. Cum enim ad Iudam pervenisset, qui Christi de tribu Iuda Iupum gerebat, inter alia quae de illo praedixit, haec verba protulit: *Iacobit in vino stolam suam, et in sanguine uvae pallium suum*. Vinum hoc sanguis Christi est, quod Zacharias, vinum germanas virginis, appellat. Lavabit Christus hoc vino stolam corporis sui, sanguinem sudorem emittens; nec tamen corpus solum, sed pallium, quia sudore sanguinis decurrerunt in terram, ut loquitur d. Lucas, vestimentum eius mactefactum fuit. Vocat autem sanguinem uvae eruentum illum sudorem, quia Christus bonus ille erat, de quo Sponsa in Cantica (*Cant. 1*): *Botrus Cyprii dicitur meus mihi in vineis Engaddi*: vel cerebelle eius terra promissio-

nis ab exploratoribus allatus, qui prae nimio dolore quasi in torculari compressus sanguinem liquorem emisit. Atque hinc ansam summam ad varia reseranda sacramenta, quae in sudore hoc, et eius causis delitescunt. Existimo enim, ut supra innuebam, ardentem amorem Christi huius craentis sudoris causam extitisse: nam licet naturaliter sanguis, quando animus horret, et pavet, ad cor fovendum sollicitus properet; ardens tamen Christi amor foras illum misit, ut solatio destituto eius corde vehementius pro nobis angeretur: unde sicut Pellicanus rostro seipsum ferit, ut pro sanandis filiis venenosi serpentis morsu ictis sanguinem eliciat; ita sane Christus Dominus salutis nostrae avidissimus, et prae amoris magnitudine, quasi dilationis in profundendo sanguine impatiens, iuxta illud (Luc. 12): *Baptismo habeo baptizari, scilicet sanguinis, et quomodo coarctor, donec veniat?* ante flagellorum, spinarum, et clavorum vulnera cunctos sui corporis poros aperuit, et sanguineum sudorem eduxit, et clavorum pretiosissimo balsamo, nostris omnium vulneribus mederetur. Et sicut vas musto plenum prae nimio calore ebulliens lagnuebat disrumpit, ut ait Iob; ita cor Christi prae nimio amoris calore effervens, totum corpus disrumpens, sanguineum sudorem emisit. Et quamvis omnis Christi sanguis immensi valoris sit, iste certe, qui non incisa eius carne per flagella, non transfixione capituli per spinas, nullo manuum, aut pedum foramine facto per clavos, et vestigia lateris aperature per lanceam effluxit, singulari pretio, et honore a nobis habendus est: ad eum certe modum, quo, licet myrrha, quae per incisionem arboris defluit, pretiosa valde sit, illa tamen, quae nitro decedit, sicut et balsamum sponte cadens magis odoriferum est, tanquam myrrha prima, et electissima carior habetur. Atque ad id alludere videtur illud Ecclesiasticus (Ecl. 24): *Quasi Libanus non incisus vaporari, cum absque incisione aliqua sanguinem decurrentem in terram effaderit. Adde etiam, quod sicut ex vino, supposito igne, quinta, quam vocant essentia singulari virtute praedita tenet, et ad subtili distillatione per angustissimum officium effluit; ita ex vino sanguinis Christi, ad cuius potum ipse nos invitavit (Cant. 5): *Bibite, et inebriamini charissimi, vi ardentis amoris, velut quinta quaedam essentia, creuentis sudor per angustissima pororum foramina defluxit. Secunda certissima causa huius sudoris fuit, odium summum, quo in universa hominum peccata, quae tunc vicacissima apprehensione cognovit, incanduit, et infremuit. Ut enim antiquitus mos erat apud Hebraeos, audita contra Deum execranda aliqua blasphemiam, prae eximio divini honoris zelo propria scindere vestimenta; ita ingenti blasphemiarum, et aliorum peccatorum in Christum irruente caterva, intense adeo illa execratus est, ut vestimentum corporis per tot disrumpere partes, quot pororum foramina aperuit, per quae sacer ille cruor in terram decideret. Certe cum peccatum horridum serpens sit, unde Ecclesiasticus dixit: *Quasi a facio colubri fuge peccatum; innumeris peccatis in Chri-***

stum irruentibus, haud difficile erit conicere, innumeros serpentes eius viscera contorsisse. Refert Plinius quendam Africae serpentem in desertis eius inveniri, immanem adeo, ac veneficum, ut si aliquem mordeat, totum eius sanguinem adeo commoveat, et voluet, ut per mille partes corpus disrumpat. Si ergo unius serpentis morsus ita sanguinem extorqueat; quidni facient innumeri serpentum, hoc est peccatorum morsus, qui tanto crudeliores serpentibus Africae sunt, quanto prae illis pestilentius est peccati venenum. Me miseram, ego peccavi, et peccatorum dolor torquet viscera Salvatoris: *Vidi eos qui seminant dolorem, dixit Eliphaz amicus Iob (cap. 4), et metunt, illos, fiant Deo, perisise;* quasi diceret, consideravi peccatores, et vidi illos peccando seminare dolores, et sic dolores metere. Digna quidem retributio, et debitus fructus semini tali: sicut enim ex tritico triticum, et sicut ex hordeo hordeum, etc. sic ex peccato oritur dolor. Merito ergo qui seminant dolores, metunt illos. Sed hac ratione peccatores, qui seminant dolores, debent illos metere. Quomodo ergo Christus Dominus metit illos? Quid dicam Domino Iesu, nisi quod tu alias Apostolis dixisti? (Joan. 4): *In hoc est verbum verum, quod alius est, qui seminat, et altius est, qui metit, et vos in labores eorum introitis.* Tertia fuit, vehemens memoria acerbae, et ignominiosae mortis, quam perpressurus erat. Si enim rex Ezechias sententia mortis, quam Deus tulerat contra illum, audita, *convertens faciem suam ad parietem flexit fectum magno, et licet in lectulo, et amieis circumdatum moriturum se videret, doluit adeo; quid quaeo doloris concipisse Christum putabimus, inter hostes constitutum, audita Patris sententia de acerbissima crucis morte sustinenda? Huius ergo memoria sanguineum sudorem ab eo extorsit. Unde Egesippus Apostolorum discipulus refert, quod rigatione sanguinis ex corpore Christi in horto decedentis arbor erupit, cuius singula folia hanc habebant inscriptionem: *O mors, quam amara est memoria tua.* Hinc d. Anselmus (in spec. Evangeliorum), hanc causam perpendens, dixit: *Angustias cordis tui dulcissimi indicabat sudor ille sanguineus, qui orationis tempore de sanctissima carne tua in terram guttatim decurrebat; et Beda (ser. de Pass.): *O dulcissime, inquit, Domine Iesu, quanta fuit passionis tuae acerbitas iam exhibitas, cuius adhuc absentes distincta apprehensio ita naturam terrendo concusserat, ut sudare sanguinem cogeretur? assistat hic decota anima, et passionis colligat faeculos, in quos, ne pereant, pretiosas guttas suscipiat, et rubicundum dilecti sui corpus fletu abluat, et gratiarum actione tergat; haec ille. Ex quibus elicere licet, Christum Dominum his singula tormenta, et mortem ipsam pertulisse, semel apprehensione, et iterum re ipsa; semel in horto, et iterum in monte Calvariae.***

Verum postquam iam de multiplici huius sudoris causa, de qua, quae ad efficientem reducitur, nonnihil disserimus; de causa, propter quam, quae ad finalem revocatur, aliquid, si placet, dicamus. Sancti Patres quasdam non praetermittendas causas docte ac pie

tradunt. D. Bernardus (*Dominica in Ramis*) ait, non solum oculis, sed quasi omnibus membris flevisse videtur, ut totum corpus eius, quod est Ecclesia, lacrymis totius corporis sui purgaret. Lacrymae autem istae sanguineae ex intenso adeo nostrorum peccatorum dolore emanarunt, ut Iustinus Martyr (*Dial. cont. Thryph.*) verba illa Davidis: *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea: factum est cor meum velut cera liquescens in medio ventris mei, impleta fuisse dicit in monte Oliveti, cum factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.* Beda (*sup. Luc.*) aliam causam his verbis assignat: *Per irrigatam sueratumque eius sanguine terram, nobis aperte est declaratum, quod effectum iam suae precis obtineret, ut fidem fidelicet discipulorum, quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret: hoc ipsum totum moriendo deleret: immo universum late terrarum orbem peccatis mortuum, sua morte innocua, coelestem suscitaret ad vitam.* Adde quod d. Augustinus: *Orans, ait, cum sudore sanguine Iesus Christus, significabat de toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas martyrum passiones.*

His Patrum causis apponamus et nos alias. Narrat Plinius (*de natu. hist.*), prodigiosam pluviam sanguinis divinitus immittenda flagella portendere, et aruspices interpretati sunt. Cum ergo ex coelo corporis Christi sanguineam pluviam in terram descendere videamus, facile erit conicere, superna flagella in Christum Dominum fore missenda, iuxta illud quod ipse praedixerat (*Luc. 18*): *Flagellabitur, et conspuetur.* Communis est Astrologorum sententia, quam experientia comprobat, sanguineum cometam in coelo apparentem, mortis alicuius Principis certum esse praesagium. Sanguineus igitur iste Christi sudor mihi sane Primogeniti Dei mortem portendit. Ut enim olim postquam Aegypti aquae in sanguinem conversae sunt, primogenitorum mors secuta est; ita sane post sanguineum hunc sudorem, primogeniti Filii absque dubio mors acerba senta est. Quare, ut Christus Dominus certum aliquod naturae suae mortis indicium, ac signum praerberet, copiosum nunc sanguinem sudare voluit. Praeterca sicut humanus sudor crisis esse solet, et argumentum medicis, quod natura totis suis viribus contra humorem peccati luctetur, et vincat illum; ita nobis sanguineus iste Christi sudor crisis, et indicium esse debet nostri morbi decedentis, et leonis inimici victi, et expulsi ab innocenissimo Agro, iuxta illud (*Joan. 12*): *Nunc princeps huius mundi eicietur foras.* Ad haec voluit Christus Dominus sanguine suo sudore terram irrigare, ut nobis significaret, iam felix illud tempus advenisse, quo maledictio illa terrae (*Genes. 3*), *Maledicta terra in opere tuo, penitus fuganda, et abolenda erat.* Fugavit autem illam, faciens inauditam commutationem, spinas scilicet, quae germinaverat, sibi assumens, et sanguinem suum pro eis super illam profundens; adeo ut non immerito dixerit d. Leo Papa (*serm. 3. de Pass.*): *Commulatione mirabili miscuit commercium salutare, nostra accipiens, et sua tribuens.* Eam etiam rationem silentio non praeteribo, quod

Christus Dominus sudore isto, et agonia se nobis tenerum, et delicatum ad edendum exhibeatis: ut enim cervus, aut vitulus hinc et inde agitur, ut caro gratior gustui, et suavior, ac tenerior reddatur; ita ipse agilior voluit, non solum a Iudeis, tanquam rabidis canibus, sed etiam ab auleis internae tristitiae, ut nobis haec pro salute nostra patientem considerantibus, dulcior, suavior, et amabilior redderetur. Tandem Beda (*in Luc. c. 22*), de hoc petra tractans sudore, usque ad terram ait *decursisse, ut significaretur, virtute eius terrenos etiam homines ablucendos fore.* Vae autem animae illi, quae cum multis peccatorum maculis sit inquinata, hoc sanguine sudore renuit lavari. Audiet sine dubio haec sanguinis Sponsus dicentem sibi illud Ezechielis (c. 25): *Nimio labore sudatum est, et non exivit nimia rubigo eius, neque per ignem: immunditia tua exerebitis est, et quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus. Quid ergo stas o anima, ait d. Anselmus, accurre, suavissimas illas guttas laube, noli dormire cum Petro, ne merearis audire, sic non potuisti una hora cigitare mecum? haec ille. Proverbium Latinum ait: *Gutta cavat lapidem non bis, sed saepe cadendo; et tamen cum tot in te Christi sanguinis guttae ceciderint, nihil boni a te ob tuam obstinationem extorqueere poterunt; iudicium sane apertum, te lapidibus esse duriorum, cum et Christus, ut refert Beda (*in Luc.*), ea reverentia internae afflictionis sudans remanserit. Illud autem, quod quidam referunt, peracto sudore Christum Dominum ad Rivum Cedron divertisse, ut se a sanguine abstergeret, et lavaret, incertum est.**

HOMILIA VI.

De captura Christi Domini, et illis, quae in ea intercesserunt, in verba: Venit Iudas Iscariotes, unus de duodecim, et cum eo turba multa, cum gladiis, et lignis missi a principibus sacerdotum. Et in illa alia: Cohors autem, et ministri Iudaeorum comprehenderunt Iesum, et ligaverunt eum.

Sacro in pectore Christi fervens adeo se morti pro nobis tradendi desiderium erat, ut obviam hostibus ire desiderans, discipulis his verbis invitavit: *Surgite, amicus, ecce qui me tradet, prope est. Super quae verba d. Chrysostomus ait: Undique ipsos erudit, non necessitatis, nec infirmitatis hanc rem fuisse, sed dispensationis cuiusdam inaequabilis sacramenti: praesciebat enim eos venturos, nec solum non fugit, verum etiam obviam ivit: Cum venerunt ad eum ut roperent, et facerem regem, ut ait Iohannes, aufugit in desertum; nunc vero, cum in crucem cum suspensuri adveniant, non solum latebras non quaerit, sed sponte se illis com-*